

Автор

Гриценко Ольга Василівна,

вчитель початкових класів

КЗ «Кухченська ЗОШ І-ІІІ ступенів» Локницької сільської ради

Зарічненського району Рівненської області.

Публікація містить матеріали з досвіду роботи вчителя над формуванням комунікативної компетентності молодших школярів.

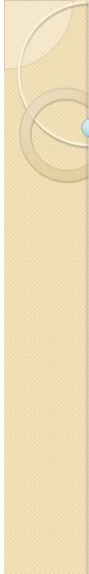
Пропонований посібник стане у пригоді вчителям початкових класів.

Формування комунікативної компетентності молодших школярів

Реформування освіти в Україні спрямоване на забезпечення переходу до гуманістично-інно-ваційної моделі, що сприятиме відчутному зро-станню інтелектуального, культурного, духовно-морального потенціалу суспільства.

Суспільству майбутнього потрібні люди з ак-туальними знаннями, гнучкістю і критичні-стю мислення, високими адаптаційними можли-востями.

Саме це зумовило вибір проблеми, над реалізацією якої я працюю протягом останніх ро-ків: «Шляхи формування комунікативної ком-петентності молодших школярів у навчальній діяльності».

Комунікативна компетентність — це вища вдатність особистості, яка дає змогу розв'язувати проблеми, що виникають у різних життєвих ситуаціях; це конгломерат знань, мовних та позамовних умінь і навичок спілкування, набутих ; особистістю під час природної соціалізації, навчання та виховання

(за Ю. Емельяновим)

Актуальність теми обумовлена сучасними тенденціями в освіті. Сьогодні школа повинна за-безпечити формування і розвиток інтелектуаль-ної, творчої та ініціативної особистості, здатної жити за принципово нових умов, реалізувати себе у житті, бути успішною і сприяти розвитку су-спільства. Нині початкова школа — це школа самореалізації й самоактивізації особистості, а завдання вчителя — не лише дати учням певний обсяг знань і вмінь, а й навчити їх спілкуватися, сфор-мувати людину, здатну творчо мислити, ухвалю-вати рішення, розв'язувати проблеми, мати свою позицію, брати на себе відповідальність, адаптува-тися до

умов життя, здатну до мобільності, швидкої зміни соціальних ролей, тобто бути людиною компетентною.

З-поміж ключових компетентностей значна роль належить саме комунікативній компетентності, тому що комунікативна компетентність означає не лише вміння спілкуватися рідною та іноземними мовами, а ще й характеризується вмінням взаємодіяти з людьми, навичками роботи у групі, вміннями володіти різними соціальними ролями у колективі.

Комунікативна компетентність характеризується цілою низкою інших здібностей людини, що виявляються у швидкості, глибині та міцності опанування засобів і прийомів діяльності тощо.

Комунікативна компетентність містить три складові: мовну, мовленнєву і соціокультурну, має за мету формування культури усного та писемного мовлення як засобу вільного спілкування та самовираження. Зміст складових розкрито в трьох змістових лініях Державного стандарту початкової загальної освіти (Додаток 1),

Свою роботу будую на таких ключових аспектах: інноваційному, діяльнісному (на уроках і позаурочний час) та психолого-педагогічному. Інноваційний аспект реалізую в розробленні та використанні спеціальних вправ і завдань, що мають практичну спрямованість і високу результативність.

Комунікативна компетентність

- Добре володіння усним та писемним мовленням
- Уміння формулювати власну точку зору
- Уміння доводити власну позицію
- Уміння адаптуватися в мовному середовищі
- Адекватне ставлення до критики
- Уміння презентувати свій продукт
- Культура мовлення
- Уміння користуватися довідниковою літературою
- Здатність до відтворення інформації з елементами логічного опрацювання матеріалу

Шляхи формування комунікативної компетентності

- Створення мовленнєвих ситуацій
- Виконання групових завдань, завдань у парах
- Розв'язування проблемних ситуацій
- Застосування методу евристичної бесіди
- Застосування інтерактивних технологій навчання
- Організація роботи учнів з навчальною, художньою, довідковою та енциклопедичною літературою
- Залучення учнів до оцінювання результатів виконаних завдань їхніми однокласниками
- Виконання творчих завдань

Розвивати комунікативно-мовленнєві здібності учнів можна, створюючи на кожному уроці умови для спілкування, Уроки української мови, читання, розвитку мовлення надають великі можливості для ознайомлення учнів з найважливішими правилами усного та писемного мовлення і спілкування, практичного засвоєння формул ввічливості, що виховують мовну культуру, інтелігентність, вишуканість мовця. Робота над правильною вимовою, над чіткістю і виразністю усного мовлення, над його культурою, над відчуттям його змісту і краси, над збагаченням словника є складовою кожного мого уроку.

Одна із проблем, з якою стикаються вчителі початкових класів у нашому регіоні,— це майже відсутність у першокласників словникового запасу української мови. Досвід роботи свідчить, що засвоєння української мови здебільшого відбувається тільки у школі, а відповідне мовне середовище у сім'ях практично відсутнє. Тому з перших кроків особливу увагу приділяю формуванню словникового запасу, його активізації (тому що часто діти розуміють українське мовлення, але не можуть висловити свої думки) та збагаченню мовлення дітей. Я визначила основні джерела збагачення активного словника (Додаток 2). Свої зусилля спрямовую для створення сприятливого освітнього середовища задля максимального використання всіх джерел.

Для ефективності розвитку комунікативної компетентності продумую спеціальну систему завдань. Проводжу мовленнєві хвилини на матеріалі українського фольклору (скоромовки, чистомовки, потішки, лічилки, вірші та ін.); вправи («Дивись, помічай!», «Слухай, помічай!», «Знайди зайве слово», «Яке речення закінчене, яке — ні?», «Сніжний ком», «Розвідники», словесне малювання, «Знайди речення, що відповідає малюнку», «Склади речення за малюнком або невеличке оповідання», «Склади прислів'я із поданих слів», «Намалюємо мультфільм», «Порівняй — заміни»). Усі ці вправи створюють повноцінні умови

для формування вмінь уважно й вдумливо слухати, відтворювати та аналізувати почуте, побачене, прочитане, говорити доречно, чітко, переконливо, правильно.

На мою думку, розвитку комунікативної компетентності у дітей сприяє переказування змісту прочитаних творів, вивчення напам'ять віршів, уривків прозових творів. Практикую різні форми переказів: докладний, стислий, вибірковий, творчий зі зміною особи або часу, з творчим доповненням, під час яких діти вчаться володіти власним голосом, а також мімікою і жестами імітувати персонажів (певною мірою розвиток акторських здібностей).

Невід'ємною складовою комунікативної компетентності молодших школярів є розвинене діалогічне мовлення, що передбачає не тільки збагачення словникового запасу учнями формами мовного етикету, синонімами, антонімами, образними словами та ін., а й уміле варіювання інтонацією відповідно до мовленнєвої ситуації. Тому я часто використовую такі вправи:

- відтворення діалогів із прослуханих та прочитаних текстів;
- створення діалогів за малюнками ситуативного характеру;
- діалоги за планом;
- прогнозування закінчення діалогу;
- складання діалогу за опорними словами;
- складання діалогу за поданою ситуацією;
- складання діалогу за поданою темою та ін. (Додаток 3).

Обов'язково з учнями повторюємо алгоритм роботи в парах для створення діалогу (Додаток 4).

Формуючи комунікативну компетентність, не забуваю і про розвиток писемного мовлення учнів. На уроках рідної мови пропоную такі завдання:

- відновити, поширити, редагувати текст;
- дібрати заголовок;
- визначати частини тексту, тип тексту, тему, головну думку;
- скласти і записати зв'язний текст із деформованих речень;
- письмовий переказ з попереднім аналізом структури та мови тексту;
- скласти твори (за сюжетним малюнком, зразком, початком та кінцівкою, малюнком і питаннями, опорними словами, поданим зачином, планом та опорними словами, опорними словами та картиною, власними спостереженнями).

Виконуючи ці вправи, школярі вчаться міркувати, набувають певного мовленнєвого досвіду.

Одним із основних аспектів роботи є використання на уроках різних видів активної діяльності, що сприяють розвитку комунікативних здібностей, зокрема: робота в парах («Обличчя до обличчя», «Один — удвох — усі разом»); робота в малих групах («Пошук інформації», «Коло ідей»); інтерактивні ігри («Рольова

гра», «Драматизація», «Спрощене судове слухання», «Інтерв'ю», «Мозковий штурм», «Передбачення»); літературні ігри; ігрові ситуації; технологія навчання у ди-скусії «Обери позицію», що дає можливість учням висловити свої думки з певної проблеми стисло, за конкретною схемою; проектна діяльність. Упроваджую різноманітні нестандартні форми уроків, зокрема: урок-гра, урок-змагання, урок-казка, урок-подорож, урок-КВК, урок-вікторина, урок-диспут, урок-прес-конференція та інші.

Значні можливості для формування комунікативної компетентності відкриває для мене позакласна діяльність, зокрема диспути, вікторини, виховні бесіди, години спілкування, тематичні проекти та свята, конкурси віршів, інсценізація казок, родинні заходи, подорожі, екскурсії.

Під час спілкування і навчання значну увагу приділяю розвитку навичок культури мовлення, зокрема: не втручатися у розмову старших; не перебивати товариша; говорячи, не опускати голови, дивитися в очі співрозмовника; спокійно слухати того, хто говорить; не допускати грубого, зневажливого тону.

Не менш важливим у роботі є психолого-педагогічний аспект, що заснований на технології «створення ситуації успіху», яка реалізується завдяки використанню таких прийомів:

- «усмішка» (пригадування смішних подій із життя, оплески після відповідей);
- «очі в очі» (налагодження контакту з дітьми, шепотіння відповіді «на вушко»; особиста подяка вчителя за відповідь);
- «даю шанс»;
- «емоційне стимулювання» (констатація будь-якого, навіть незначного успіху; навіювання дитині віри в себе; відкритість учителя для довіри і співчуття);
- «загальна радість» (емоційний відгук колективу на успіх одного із своїх членів);
- «сердечка доброти» (діти висловлюють свої побажання іншим).

Також задля забезпечення психоемоційного комфорту проводжу уроки: урок-радість, урок-сонце, урок-дружба, урок-життя, урок-усмішка.

Така система формування комунікативної компетентності є результативною. По-перше, це вільне володіння мовою і мовленням у різних життєвих ситуаціях; толерантність; здатність до взаємодії з іншими людьми, об'єктами навколишнього світу, інформаційними потоками; наявність пізнавальної мотивації, читацької самостійності, готовності до самоосвіти.

Додатки

Додаток 1

Уміння спілкуватися усно

- Усний опис картини
- Використання діалогу, монологу
- Інсценування казок
- Проведення нестандартних уроків
- Складання словосполучень та речень
- Збагачення словникового запасу учнів
- Використання нових інтерактивних технологій та прийомів педагогічної техніки

Уміння спілкуватися писемно

- Листування з однолітками
- Перекладання текстів
- Складання загадок, казок, оповідань
- Проведення бібліотечних уроків
- Написання згідно програмою запрошень, привітань, оголошень, відгуків
- Складання пам'яток правил спілкування і відпрацювання їх із дітьми

Додаток 2

Джерела збагачення активного словника

Додаток 3

1. Українська народна казка «Кривенька качечка» (3-й клас)

Знайдіть уривок розмови діда з бабою в казці та побудуйте діалог так, щоб качечка назавжди залишилася їхньою дочкою.

2. Складання діалогу за малюнком ситуативного характеру

4. В. Лучук «Книголюбка»; С. Жупанин «Я — бібліотекар» (3-й клас)

Уявіть зустріч героїв поезії «Книголюбка» і «Я — бібліотекар». Побудуйте діалог за планом.

- Привітання.
- Мета приходу в бібліотеку.
- Обговорення улюблених жанрів (авторів).
- Обирання книги.

- Подяка за цікаве спілкування.
- Прощання.

5. Прогнозування закінчення діалогу

КОТОЧКУ, ДЕ ТИ БУВ?

- Коточку, де ти був?
- У комірці.
- Що там робив?
- Молочко пив.
- А мені залишив?
- ...

6. Складання діалогу за опорними словами

Мета діалогу: обговорити зустріч друзів у класі; обмінятися враженнями про літні канікули.

Опорні слова: сил набралися, поздоровішали, всюди побували, не забудемо, гарний настрій.

7. Складання діалогу за поданою ситуацією

ДОПОМОГА

Твоя однокласниця пошкодила ногу на спортивному майданчику. Вона не бажає обтяжувати тебе і просить залишити її на майданчику, а самому повертатися до школярів, які побігли далеко вперед. Але ти не погоджуєшся залишити дівчинку в біді. Твої дії?

8. Складання діалогу за запропонованою темою

«Зустріч із незнайомою дівчинкою», «Мій вихідний день», «Мамо! Ти найкраща!», «Пробудження природи».

Наприклад, ситуація «У магазині». Один учень виконує роль продавця, інший — покупця. У розмові вони мають продемонструвати свою вихованість. Виконуючи роль, дитина непомітно перевтілюється в різні професії (лікаря, продавця, бібліотекаря...).

Додаток 4

Послідовність роботи в парах під час складання діалогів

1. Обдумати тему протягом 1-2 хв.
2. Прочитати пам'ятки.
3. Розподілити ролі.
4. Скласти репліки вдвох.
5. Розіграти діалог.
6. Повідомити вчителя про виконання завдання

